

Zeeburg: een arme joodse begraafplaats

Armoede is de rode draad in het onlangs verschenen boek *Zeeburg, Geschiedenis van een joodse begraafplaats 1714-2014*. Het was dan ook vooral het arme Askenazische of Hoogduitse deel (uit Centraal en Oost-Europa) van de Amsterdamse joden dat op deze begraafplaats in het huidige Amsterdam-Oost zijn laatste rustplaats vond. De beter gesitueerden (lees: de Sefardische joden, afkomstig van Spanje en Portugal) lieten zich begraven op de joodse begraafplaatsen in Ouderkerk aan de Amstel of Muiderberg. Geldgebrek speelde niet alleen het joodse

proletariaat parten, ook de eigenaar van Zeeburg, de Nederlands-Israëlitische Hoofdsynagoge Amsterdam (NIHS), had te weinig middelen om de dodenakker op te hogen en degelijk te omheinen. Voortdurend kampte de laaggelegen begraafplaats dan ook met wateroverlast en vandalisme. Soms waren mensen zo arm dat ze een gestorven kind over de schouder naar Zeeburg droegen en onder de schutting doorschoven: geen geld voor vervoer, een kistje of begrafenis. Niet alleen armen kwamen er terecht, ook kinderen tot de bar mitswa-leeftijd (13 jaar) en vreemdelingen. In het thematische deel van het boek (naast delen over de historie en de collectieve biografie) komt het ontstaan van Doodgra-verscolleges, voortgekomen uit de che-wre kadiesje, aan bod. Deze verenigingen breidden hun activiteiten uit van hulp bij de rituelen rond het sterven en rouwen tot een soort begrafenisondernemingen avant la lettre.

In de loop der eeuwen werd de begraafplaats steeds groter (met de groei van de joodse bevolking), stukken weiland kwamen erbij, al bleven delen van het bezit verpacht aan boeren. In de 20ste eeuw is Zeeburg ongeveer vol en opent in 1914 de joodse begraafplaats in Diemen zijn poorten. Na de Tweede Wereldoorlog is de joodse bevolking gedecimeerd en zet de teloorgang van de begraafplaats door. Wallet schrijft dat de joodse gemeente in de jaren vijftig van de vorige eeuw zelf van Zeeburg af wilde, deels omdat het nauwe-

lijks te onderhouden was. De gemeente Amsterdam wilde de grond graag kopen, maar door 'getreuzel' en onenigheid over de prijs ging dat niet door.

Uiteindelijk kocht Amsterdam een deel van de grond voor de bouw van de Schellingwouderbrug en betaalde voor de verhuizing van de stoffelijke resten (onder rabbinaal toezicht) naar Diemen.

De resterende kleine acht hectare bleef desolaat achter. Bijna dreigde de begraafplaats in de jaren zeventig helemaal te worden geruimd. Slechts door – wederom – besluiteloosheid van de gemeente en toenemend inzicht in de jaren tachtig in de functie van het gebied als historisch en ecologisch erfgoed bleef Zeeburg gespaard. Toch kwam er pas echt 'rust' voor de joodse begraafplaats met de oprichting in 2008 van de Stichting Eerherstel Joodse Begraafplaats Zeeburg, die een vijfde van het terrein weer herkenbaar maakte als begraafplaats en de rest overlaat aan de natuur als ecologisch interessant gebied.

Zie ook: *Eerherstel voor joodse begraafplaats Zeeburg* in: *Terebinth* 2014-1.

Liesbeth Vermeulen

Bart Wallet, m.m.v. Liesbeth van Huit-Schimmel en Paul van Trigt, *Zeeburg, Geschiedenis van een joodse begraafplaats 1714-2014* (Hilversum, Uitgeverij Verloren, 2014, 978 90 8704 468 8, 220 blz., 19,-).